

Framtidas hus er i stor grad allerede bygget

Av Trond S. Raddum,
byggningsvernrådgiver ved Mjøsmuseet

Eksisterende bygninger, alle kategorier, utgjør ca. 40 % av vår nasjonalformue og representerer betydelige kulturhistoriske verdier. Hedmark er det fylket i landet som har flest SEFRAK-registrerte bygninger (bygd før 1900). Tallet utgjør ca. 51.000 - ca. 3200 av disse ligger i Kongsvinger kommune. Landbrukets bygninger utgjør en stor andel av disse. Det er viktig å ta vare på og bruke den ressursen.

Bygninger og særlig deres bruk har ulik varighet. De som ikke lenger har noen nytte forfaller ofte og mange blir til slutt revet. Den monumentale enhetslåven og den lille utløa preger hver på sin positive måte det landskapet de er en del av. Samfunnsmessig betydning, arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi taler i de fleste tilfeller mot riving og bør snarere inspirere til bruk eller gjenbruk til nye formål.

De fleste eiere av bygninger i landbruket mangler erfaring med endringsprosjekter. Tilgang på andres erfaring kan derfor være viktig. Det er under utvikling en nasjonal idébank i form av ei nettside (<http://landbruksbygg.lr.no>) der "de gode eksemplene" skal bli lett tilgjengelige og kan være til inspirasjon for den som er i en slik prosess. Dette gjennomføres som et landsomfattende prosjekt der Mjøsmuseet, på vegne av Fylkesmennene i Hedmark og Oppland, har ansvar for å innhente

eksempler fra de to fylkene.

Bruksendres - til hva?

En bruksendring kan være et avgjørende viktig "grep" for å ta vare på bygningen. En bruksendring bør i utgangspunktet være mest mulig "beslektet" med og grei å tilpasse til den bruksform bygningen opprinnelig er bygget for - på kulturminnets premisser. Det handler både om hvilke funksjoner som kan tilpasses i bygningen, hvordan en kan oppnå hensiktsmessige løsninger, men i tillegg må en forholde seg til et sett myndighetskrav en bruksendring utløser. En bør likevel gis gode muligheter til å kompromisere seg fram til en hensiktsmessig bruk. En radikal omorganisering, der eksempelvis den røde låven bygges om og innredes til luksusleiligheter, kan vise seg å være et særdeles spennende case. På den annen side kan en tilpasning til aktiv bruk i verste fall ødelegge et viktig kulturminne. Utløa skal ikke gjenbrukes. Den smykker landskapet og vedlikeholdes på et minimumsnivå.

En bruksendring skal være godkjent i forhold til gjeldende arealplaner i kommuneplanen og krav bygge- og brannforskriften setter.

Sagbruk i låven på Nordre Gjølstad

Mjøsmuseet ble i våres oppfordret av landbruksforvaltningen i Kongsvinger kommune til å besøke Nordre Gjølstad. Bakgrunnen var gjennomført bruksendring av deler av låven til gårds-sag. Eksemplet er unikt i forhold til prosjektets samling så langt. Nordre Gjølstad har som mange tun i Hedmark, en driftsbygning av stort format med

Driftsbygningen på Nordre Gjølstad med østre fløy til høyre på bildet.

grunnflate på ca. 1500 m². Produksjonen har med nåværende generasjon beveget seg bort fra den tradisjonelle jordbruksproduksjonen kombinert husdyrhold/planteproduksjon til plenproduksjon på et areal tilsvarende 500-600 dekar i tillegg til det som kan hentes ut av skogen (700-800 daa). Plenproduksjonen er arbeid til flere enn gårdens egne folk. Det drives leieskjæring fra gårdssaga som en aktivitet gjennom vinteren som sikrer sysselsetting gjennom hele året.

Eksteriørmessig framstår driftsbygningen på Nordre Gjølstad omtrent som den opprinnelig ble bygget. Men det er gjort til dels store endringer innvendig til ulike tider som er tilpasninger til endret produksjon. Midtpartiet/låvedelen er et sveitserrøst fra 1950-tallet. Her ble det på 1980-tallet ryddet plass for gårdssaga. Saga har krevd minimalt med bygningsmessige tilpasninger. Den østre fløyen der det gamle fjøset lå, er gjort om til maskin- og redskapshus.

Gårdssaga var grei å tilpasse låveformatet. Det måtte lages en åpning i yttervegg for inntransport av sagtømmeret.

Kravet var et stolpefritt rom. En særdeles original løsning ble utviklet, godkjent og bygd med utstrakt gjenbruk av hvitkalkede stolper av malmfuru fra det gamle fjøset. Arealet i østre "vinkelen" ble gjort om til potetlager. Her falt valget på en løsning med gitterdragere for å overføre all last ovenfra ut til ytterveggene og dermed etablere et stolpefritt rom. Et tredje alternativ er gjennomført over den vestre fløyen - stald delen fra 1940-tallet. Her er det laget en "drager" av de langsgående takstolene

på hver side av brua, mellom brua og taket, med diagonalt påslått panel kombinert med wire-oppheng.

I en og samme bygning er det her beskrevet tre ganske kreative måter å løse en ombygging på for å oppnå stolpefritt rom under den gamle brukonstruksjonen. Dette har hatt som resultat: En bruksmulighet tilpasset gårdens behov. Den originale og gedigne enhetslåven er bevart i tunet - proporsjonene er bevart. Bygningen er full av lesbar dokumentasjon. Den originale hovedkonstruksjonen er over

store deler intakt i kombinasjon med ny bruk. Tiltakene er gjennomført på den opprinnelige konstruksjonens premisser. "Gjenbruk" er et gjennomgående tema også i forhold til materialbruk. Sporene etter tidligere konstruksjonen er over

sjoner/bruk er i stor grad beholdt. Det er bevart rester av tømmerveggen i det gamle fjøset - denne hadde innvendig påstøp.

De ombyggingene som ble nødvendige forteller ei historie - om bygningen, men kanskje like mye om utviklingen innen landbruket de siste 60 åra. Låven på Nordre Gjølstad er bortimot unik også i forhold til den praktiske gjennomføringen av bruksendringen.

En særdeles original og effektiv måte å åpne sveitserøstet på – god kunnskap om "kreftenes spill" er nødvendig. De hvite materialene er gjenbruk fra fjøset.

Har du gode eksempler på gjenbruk?

Alle typer bygninger i tunet, på jordet og på setra er interessante for prosjektet.

Eksempler kan meldes inn til hovedkontakt for prosjektet:

Trond S. Raddum

Mjøsmuseet AS, Kapp Melkefabrikk, Postboks 13, 2858 KAPP.

Tlf. direkte: 99 70 80 18. E-post:

Trond.Raddum@mjosmuseet.no

Landbruksforsikring

Vi skreddersyr gode forsikringer, tilpasset landbrukerens behov. Forsikringene tilbys gjennom vårt eget forsikringsselskap, Terra Forsikring AS.

- bolighus, driftsbygninger mm
- driftsløsøre, avling, besetning
- dyr
- kjøretøy
- bondens ulykke
- yrkesskade

Kontakt oss, så gir vi deg et godt totaltilbud på forsikring!

Tlf. 62 97 00 66

E-post: post@odal-sparebank.no

Odal Sparebank
SIDEN 1877

